Dobrodziejki i klienci

Kobiece kręgi klientalne w czasach saskich

Projekt finansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki UMO nr 2015/19/B/HS3/01797 Dobrodziejki i klienci. Specyfika patronatu kobiecego i relacji klientalnych w czasach saskich. Wykonanie: prof. dr hab. Bożena Popiołek, dr Urszula Kicińska, dr Anna Penkała-Jastrzębska, dr Agnieszka Słaby

Klientelizm – nieformalny system zależności społecznych, ekonomicznych i politycznych oparty na wzajemnych układach typu patron-klient, obecny w każdej dziedzinie życia, ukształtowany w społeczeństwach nowożytnych o słabej władzy centralnej.

- nieformalność układów klientalnych
- wzajemność świadczonych sobie usług
- hierarchiczny układ zależności
- nierówność przyjaźni - uzależnienie warstw słabszych (klientów) od silniejszych (patronów/patronek)
- wykorzystywanie więzi familijno-towarzyskich w celu osiągnięcia indywidualnych korzyści
- duża rola liderów-brokerów (pośredników) w organizacji kręgów klientalnych
- nieformalne umowy i układy pociągające za sobą liczne, choć nie zawsze określone jasno zobowiązania między patronem i klientem
- system rozbudowanej protekcji
- kreacja grup interesów
- korupcja i degeneracja relacji społecznych
- niewymierność korzyści
- jednolity system mentalny i przekonanie o konieczności przynależności do kręgu klientalnego patrona
- emocjonalne, osobiste, nieformalne i trudne do określenia relacje między patronem/patronką i klientem

Projekt finansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki UMO nr 2015/19/B/HS3/01797 Dobrodziejki i klienci. Specyfika patronatu kobiecego i relacji klientalnych w czasach saskich. Wykonanie: prof. dr hab. Bożena Popiołek, dr Urszula Kicińska, dr Anna Penkała-Jastrzębska, dr Agnieszka Słaby

Krąg klientalny zapewniał patronowi / patronce:

- szansę na realizację własnej polityki w środowisku dworskim, centralnym i lokalnym
- umożliwiał realizację prywatnych celów na sejmikach ziemskich,
- dawał możliwość wygranych spraw w sądach,
- pozwalał realizować politykę familijną (np. matrymonialną),
- ułatwiał prowadzenie działań ekonomicznych,
- dodawał prestiżu i powagi

Projekt finansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki UMO nr 2015/19/B/HS3/01797 Dobrodziejki i klienci. Specyfika patronatu kobiecego i relacji klientalnych w czasach saskich.
Wykonanie: prof. dr hab. Bożena Popiołek, dr Urszula Kicińska, dr Anna Penkała-Jastrzębska, dr Agnieszka Słaby

Kręgi klientalne w czasach Augusta II

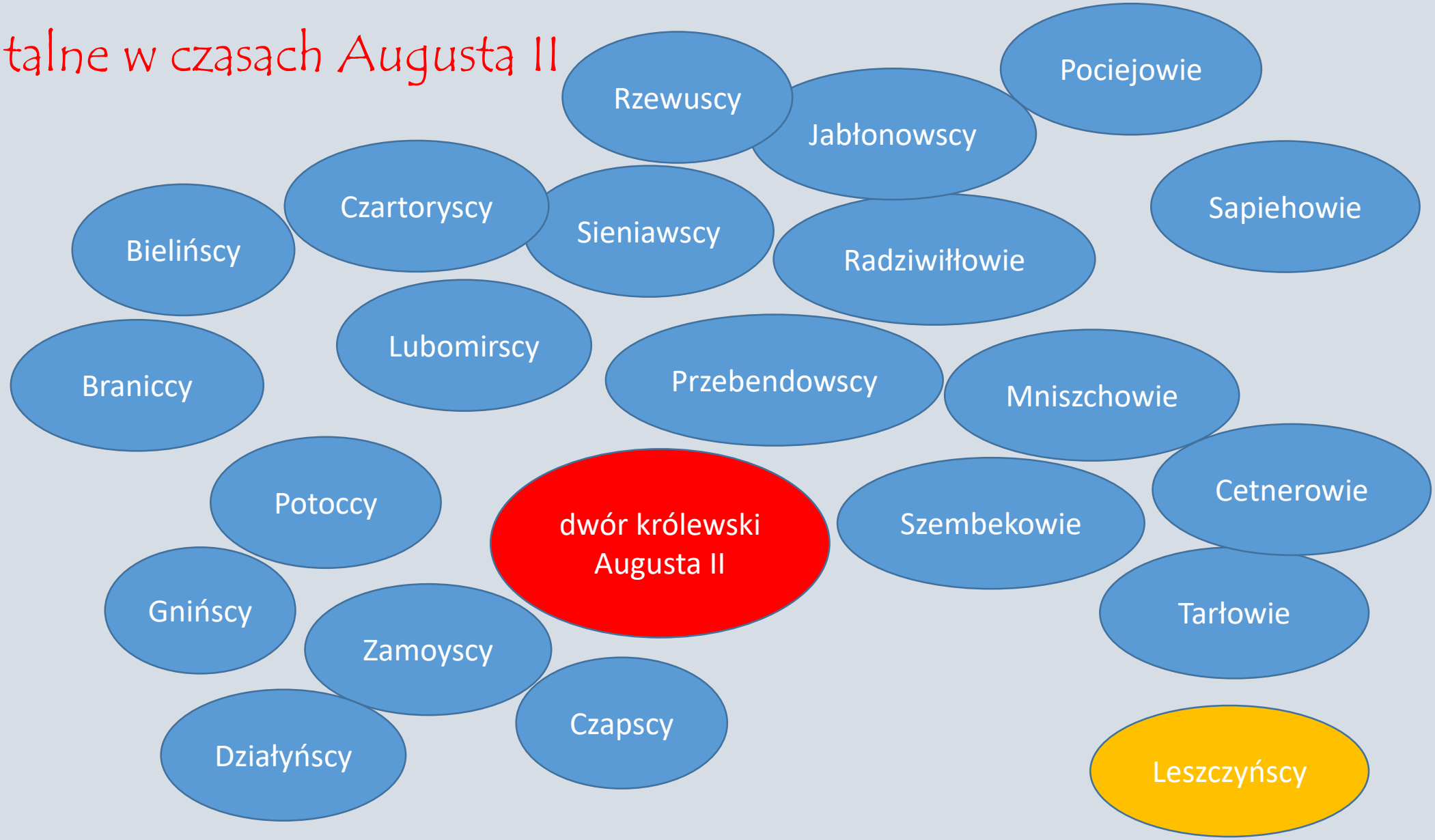

Projekt finansowany ze środków z Narodowego Centrum Nauki UMO nr 2015/19/B/HS3/01797 Dobrodziejki i klienci. Specyfika patronatu kobiecego i relacji klientalnych w czasach saskich.
Wykonanie: prof. dr hab. Bożena Popiołek, dr Urszula Kicińska, dr Anna Penkała-Jastrzębska, dr Agnieszka Słaby

Cechy dobrego patrona/patronki:

- wysoka pozycja społeczno-urzędnicza
- bliskie kontakty z dworem królewskim
- znaczny prestiż w środowisku szlacheckim
- duże możliwości sprawcze i wpływy wśród szlachty
- oparcie w silnym kręgu familijno-towarzyskim
- duże zaplecze finansowe
- osobiste cechy charakteru – decyzyjność, dostępność, otwartość, komunikatywność, hojność, jowialność, łaskawość, wielkoduszność

Projekt finansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki UMO nr 2015/19/B/HS3/01797 Dobrodziejki i klienci. Specyfika patronatu kobiecego i relacji klientalnych w czasach saskich.
Wykonanie: prof. dr hab. Bożena Popiołek, dr Urszula Kicińska, dr Anna Penkała-Jastrzębska, dr Agnieszka Słaby

Działanie systemu klientalnego

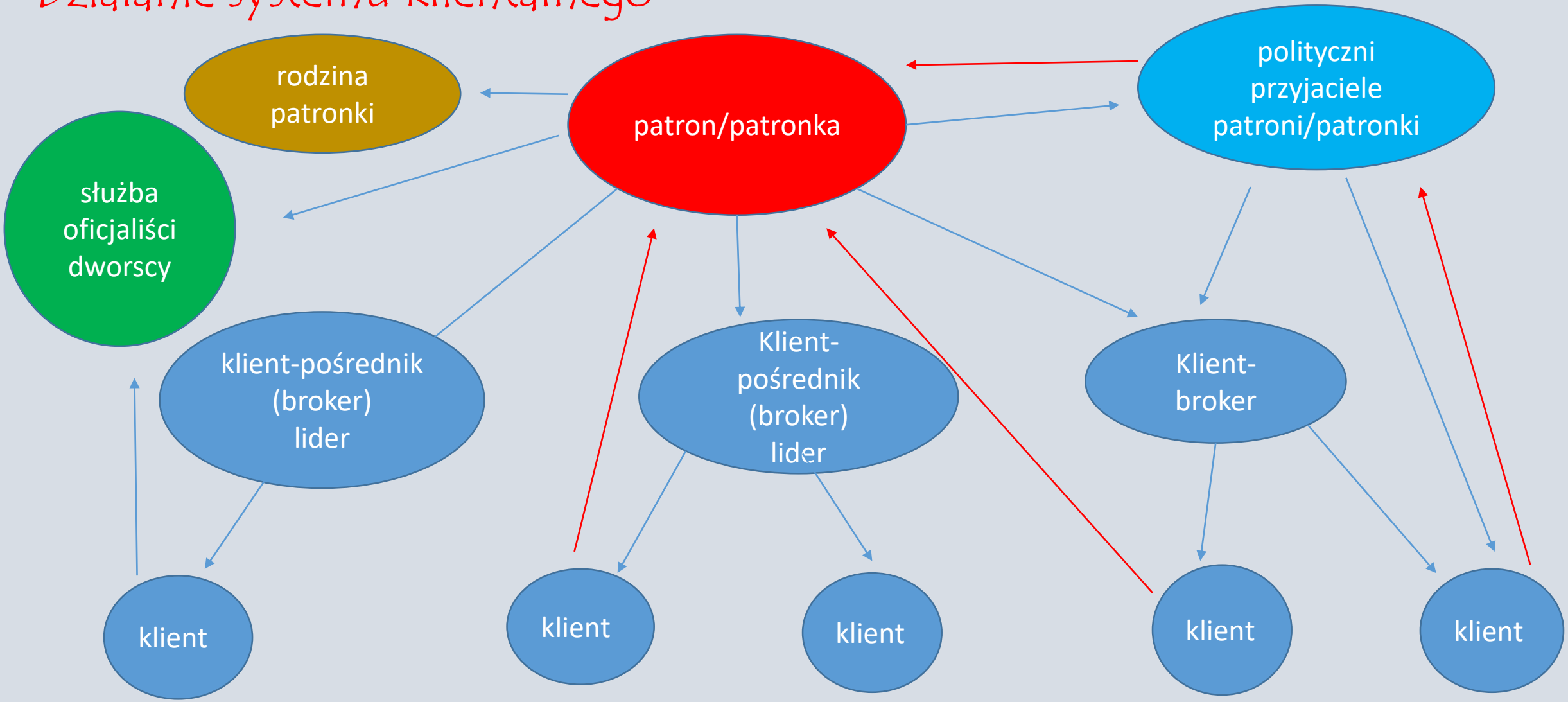

Projekt finansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki UMO nr 2015/19/B/HS3/01797 Dobrodziejki i klienci. Specyfika patronatu kobiecego i relacji klientalnych w czasach saskich.
Wykonanie: prof. dr hab. Bożena Popiołek, dr Urszula Kicińska, dr Anna Penkała-Jastrzębska, dr Agnieszka Słaby

pośrednik – lider – broker

człowiek pozostający stale na usługach patrona / patronki, gotów do realizacji wszelkich poleceń patrona/patronki w celu pozyskania klientów i kreacji kręgów klientalnych. Często wywodził się z środowiska lokalnej szlachty, cieszył się jej zaufaniem i był w stanie wpływać na nastroje społeczne w lokalnym środowisku oraz pozyskać je na rzecz patrona/patronki. Cechy dobrego pośrednika:

- zaufanie patrona / patronki
- gotowość współpracy z patronem/patronką
- więzi mentalno-ekonomiczne z patronem/patronką
- popularność i zaufanie wśród szlachty
- duże umiejętności mediacyjne i sprawność działania w środowisku lokalnym
- mobilność i operatywność
- szybki awans społeczny w środowisku lokalnym
- często wieloletnia służba na rzecz patrona / patronki

Projekt finansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki UMO nr 2015/19/B/HS3/01797 Dobrodziejki i klienci. Specyfika patronatu kobiecego i relacji klientalnych w czasach saskich.
Wykonanie: prof. dr hab. Bożena Popiołek, dr Urszula Kicińska, dr Anna Penkała-Jastrzębska, dr Agnieszka Słaby

Klient – klientka:

- ludzie poszukujący wsparcia i opieki, często wywodzący się spośród lokalnej szlachty
- osoby poszukujące dróg awansu społecznego i szansy na karierę urzędniczą, wojskową, dworską lub duchowną
- ludzie uwikłani w spory sądowe oczekujący pomocy i poparcia
- służba dworska, administratorzy dóbr, arendarze majątków, kupcy
- wdowy i osoby samotne oczekujące wsparcia ze strony patrona/patronki
- „polityczni przyjaciele” – osoby równe stanem, poszukujące wsparcia w różnych sprawach

Projekt finansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki UMO nr 2015/19/B/HS3/01797 Dobrodziejki i klienci. Specyfika patronatu kobiecego i relacji klientalnych w czasach saskich.
Wykonanie: prof. dr hab. Bożena Popiołek, dr Urszula Kicińska, dr Anna Penkała-Jastrzębska, dr Agnieszka Słaby

Listy klientalne

Najczęstszą formą relacji klientalnych była korespondencja kierowana do patronów z prośbami o udzielenie różnorodnej pomocy – o finansowe wsparcie, w staraniach o wakujące urzędy, opiekę przed agresywnym sąsiadem, wstawiennictwo w trybunale, ochronę dóbr lub uświetnienie ceremonii rodzinnych.

Wiele relacji i układów typu patron – klient miało charakter deklaratywny zawarty w przekazie ustnym lub/i nieformalnych umów, które nie zostawiły śladu w materiale źródłowym, stąd poszukiwanie tego rodzaju zależności wymyka się możliwościom badawczym historyków.

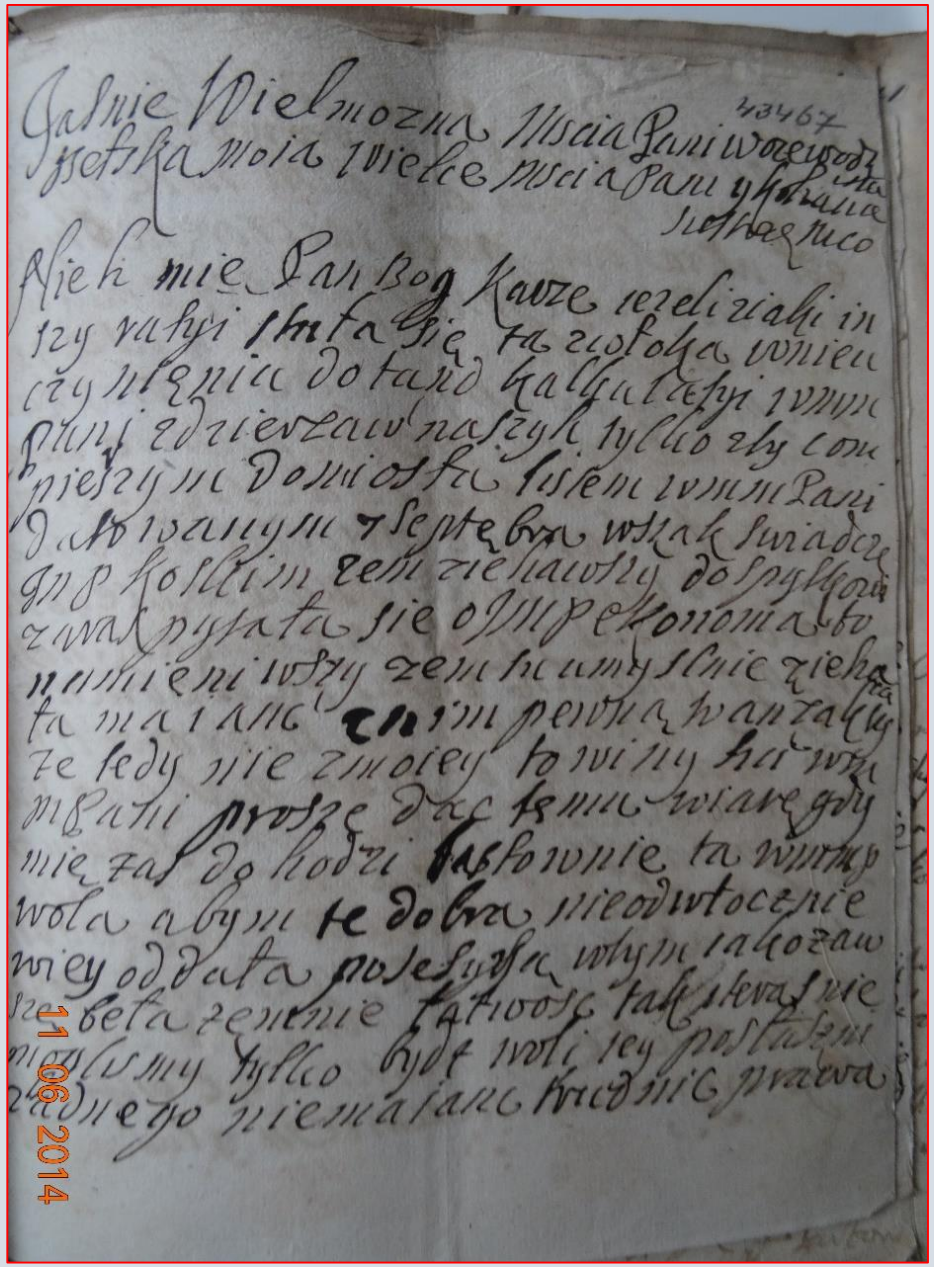

Projekt finansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki UMO nr 2015/19/B/HS3/01797 Dobrodziejki i klienci. Specyfika patronatu kobiecego i relacji klientalnych w czasach saskich. Wykonanie: prof. dr hab. Bożena Popiołek, dr Urszula Kicińska, dr Anna Penkała-Jastrzębska, dr Agnieszka Słaby

„Równi nierówni" – listy klientalne z prośbą o łaskę i opiekę patronki

Jako suplikanci występowali nie tylko klienci zajmujący niskie miejsce w hierarchii urzędniczej, ale i osoby stojące wyżej, zabiegając o protekcję i opiekę patrona/patronki w różnych sprawach.

List Teofili Tekli z Czartoryskich Ogińskiej, starościny żmudzkiej,
do Elżbiety Sieniawskiej z prośbą o łaskę i protekcję, Biblioteka Czartoryskich

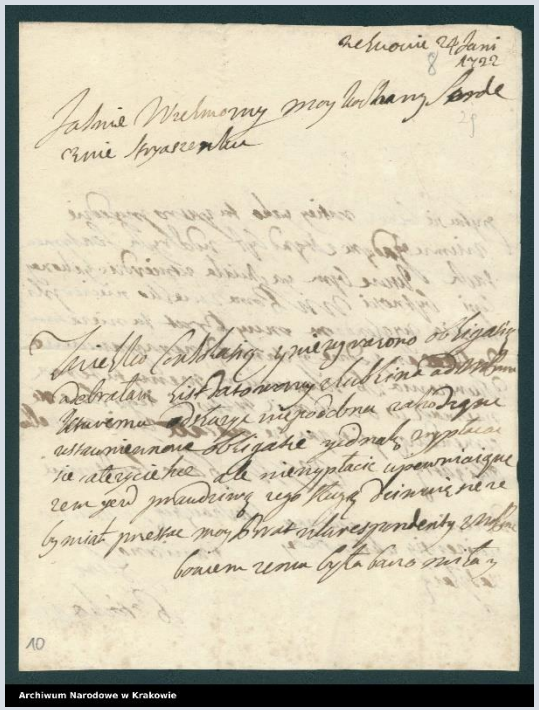

Listy Joanny z Sieniawskich Potockiej, wojewodziny bełskiej,
do Stanisława Ernesta Denhoffa, wojewody połockiego,
z wyrazami uniżoności,
Archiwum Narodowe w Krakowie, ZZG 120.

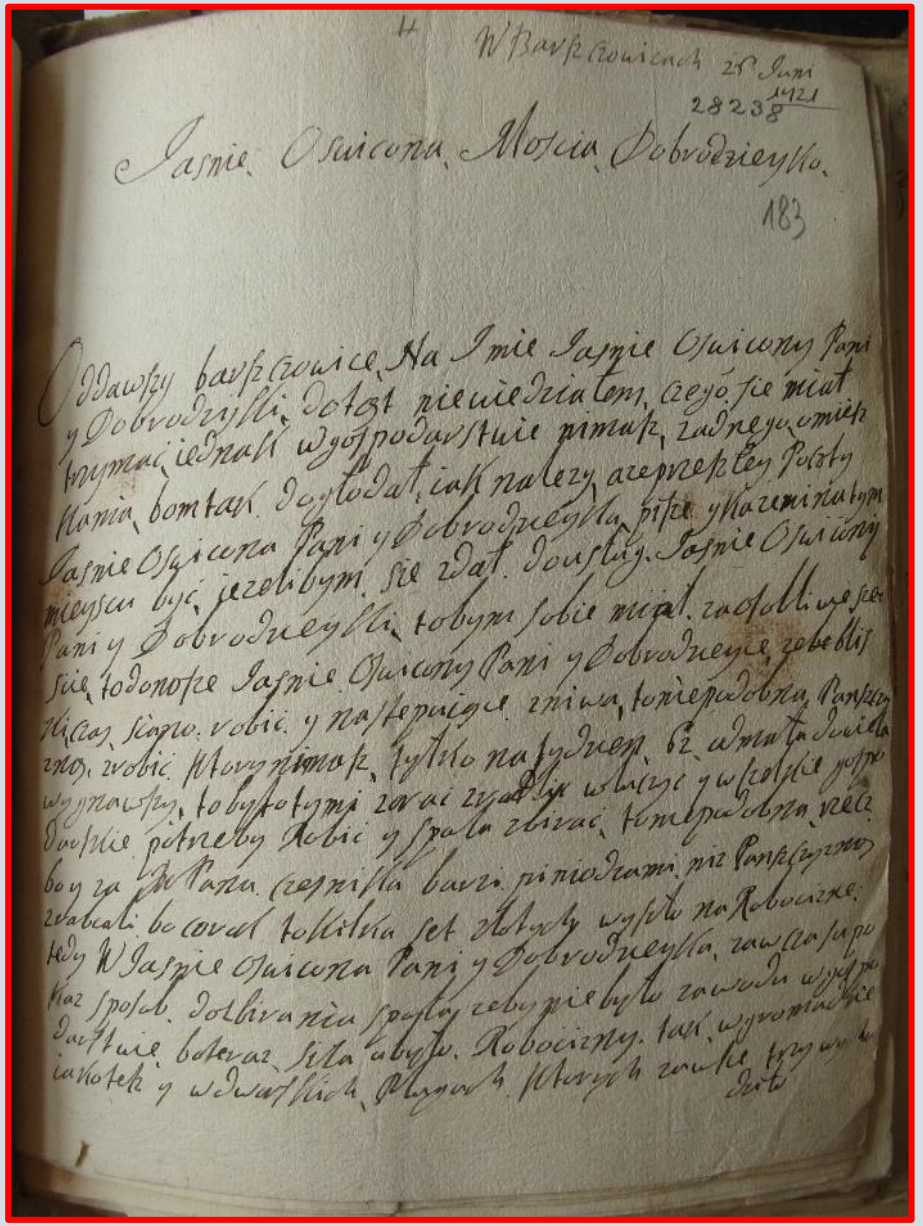

Projekt finansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki UMO nr 2015/19/B/HS3/01797 Dobrodziejki i klienci. Specyfika patronatu kobiecego i relacji klientalnych w czasach saskich. Wykonanie: prof. dr hab. Bożena Popiołek, dr Urszula Kicińska, dr Anna Penkała-Jastrzębska, dr Agnieszka Słaby

Krąg familijno-klientalny Anny Franciszki z Gnińskich Zamoyskiej (1653-1704), żony Marcina Zdzisława (zm. 1689), podskarbiego wielkiego koronnego, ordynata zamojskiego

Władysław Gniński (zm. 1694) i Marianna ze Szczawińskich, 2v. Bystramowa, 3v. Czapska

Teresa z Potockich 1v. Gnińska (zm. 1713) i Tomasz Józef Zamoyski (zm. 1725)

Kazimierz Jan Sapieha (zm. 1720), hetman wielki litewski

Michał Stefan Radziejowski (zm. 1705), prymas

Zofia z Pszonków i Karol Tarłowie (zm. 1703), kanclerstwo koronne

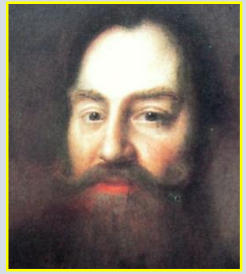

Jan Stanisław Jabłonowski, wojewoda ruski

Lanckorońscy

Wojciech Konstanty Breza (zm. 1698), wojewoda kaliski

Konstancja Dorota Gnińska (zm. 1705), ksieni ołobocka

Jan Chryzostom Gniński, biskup kamieniecki

Jaskólscy

Projekt finansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki UMO nr 2015/19/B/HS3/01797 Dobrodziejki i klienci. Specyfika patronatu kobiecego i relacji klientalnych w czasach saskich.
Wykonanie: prof. dr hab. Bożena Popiołek, dr Urszula Kicińska, dr Anna Penkała-Jastrzębska, dr Agnieszka Słaby

Dwór patronki jako element systemu klientalnego na przykładzie dworu Anny Franciszki Zamoyskiej, podskarbiny wielkiej koronnej

oficjaliści dworscy i klienci:

- Tomasz Stanisław Garnuchowski, pośrednik i lider
- Jan Michalski
- Jan Tuszyński, podskarbi „państwa zamojskiego”
- Adam Bobowski, administrator w Chruślinie
- Paweł Stanisław Piotrowski, starosta szczebrzeszyński
- Mikołaj Kretkowski, zarządca zamchski
- Józef Stanisław Morelowski
- Tomasz Oimiński
- Jan Jungowski
- Marcin Nieborowski
- Jan Kazimierz Domaradzki
- Samuel Boryszewski, administrator w Biszczy
- Krzysztof Garwaski
- Aleksander Kołowski, komisarz
- Jan Franciszek Osiecki
- Bogucki, patron sądowy

Słudzy dworscy

- oficjaliści dworscy zatrudnieni na umowę o pracę
- służba dworska niższego szczebla

Klienci:

- Nielechowski, podstoli wschowski
- Mikołaj Antoni Siemianowski (zm. 1697), kasztelan wieluński
- Ignacy Bernard Gniński (zm. 1706), archidiakon śremski
- Samuel Gniński
- Paweł Olszewski, pisarz grodzki bełski
- Jan Dłużewski, sufragan chełmski
- Kazimierz Dłużewski, kasztelan chełmski
- Piotr Stanisław Orłowski (zm. 1708), kanonik krakowski
- Sebastian Gilbaszewski, instygator koronny
- Maciej Gidziński, cześnik lwowski
- Wojciech Jaskólski (zm. po 1696), starosta stuleński

Projekt finansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki UMO nr 2015/19/B/HS3/01797 Dobrodziejki i klienci. Specyfika patronatu kobiecego i relacji klientalnych w czasach saskich.
Wykonanie: prof. dr hab. Bożena Popiołek, dr Urszula Kicińska, dr Anna Penkała-Jastrzębska, dr Agnieszka Słaby

Krąg klientalny Elżbiety z Lubomirskich Sieniawskiej (ok. 1669-1729), kasztelanowej krakowskiej

„Polityczni przyjaciele”

Jan Stanisław i Joanna de Béthune Jabłonowscy, wojewodowie ruscy

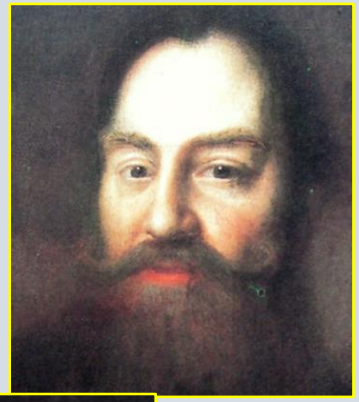

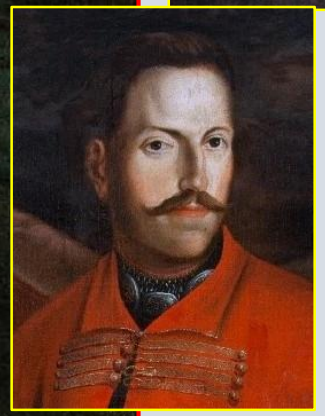

Bielińscy

Teofila z Sieniawskich i Aleksander Jan Jabłonowscy, chorążowie koronni

Józef Wandalin i Konstancja z Tarłów Mniszchowie, marszałkowstwo wielkie koronne

Emercjanna Agnieszka z Warszyckich i Ludwik Konstanty Pociejowie, wojewodowie wileńscy

Anna z Sanguszków i Karol Stanisław Radziwiłłowie, Kanclerstwo wielkie litewskie

Jan Sebastian Szembek, kanclerz wielki koronny

Stanisław Ernest Denhoff (zm. 1728), miecznik koronny, wojewoda połocki

Jan Tarło (zm. 1751), wojewoda lubelski

Projekt finansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki UMO nr 2015/19/B/HS3/01797 Dobrodziejki i klienci. Specyfika patronatu kobiecego i relacji klientalnych w czasach saskich. Wykonanie: prof. dr hab. Bożena Popiołek, dr Urszula Kicińska, dr Anna Penkała-Jastrzębska, dr Agnieszka Słaby

Elżbieta Sieniawska (ok. 1669-1729) kasztelanowa krakowska

Jabłonowscy:

Joanna de Béthune i Jan Stanisław, wojewoda ruski
Teofila z Sieniawskich i Aleksander Jan, chorąży wielki koronny

Joanna z Potockich i Stanisław Wincenty, starosta białocerkiewski

Bielińscy:

Ludwika Maria z Morsztynów i Kazimierz Ludwik marszałek wielki koronny

Franciszek Bieliński

Katarzyna z Bielińskich 1v. Potocka i Jean Victor de Besenval
Marianna z Bielińskich Lubomirska 1v. Denhoff

Lubomirscy:

Konstancja z Bokumów i Hieronim Augustyn, hetman wielki koronny

Magdalena z Tarłów i Jerzy Dominik, podkomorzy koronny

Teresa z Mniszchów i Józef, wojewoda czernihowski

Marianna z Bielińskich i Jerzy Ignacy, pisarz wielki koronny

Urszula z Branickich i Jan Kazimierz, starosta bolimowski

Aleksander Jakub, starosta kazimierski

Mniszchowie:

Konstancja z Tarłów i Józef Wandalin
marszałek wielki koronny

Anna z Tarłów i Franciszek Cetnerowie, wojewoda smoleński
Elżbieta z Modrzewskich 1v. Łaszcz i Jan Tarłowie
Magdalena z Tarłów i Jerzy Dominik Lubomirscy
Teresa z Mniszchów i Józef Lubomirscy
Anna z Lubomirskich Rzewuska
Elżbieta z Mniszchów i Karol Wielopolscy

Projekt finansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki UMO nr 2015/19/B/HS3/01797 Dobrodziejki i klienci. Specyfika patronatu kobiecego i relacji klientalnych w czasach saskich.
Wykonanie: prof. dr hab. Bożena Popiołek, dr Urszula Kicińska, dr Anna Penkała-Jastrzębska, dr Agnieszka Słaby

Rodzina – wieczni klienci

?

Joanna z Sieniawskich Potocka (zm. 1733) i Stefan Aleksander Potocki, wojewoda bełski

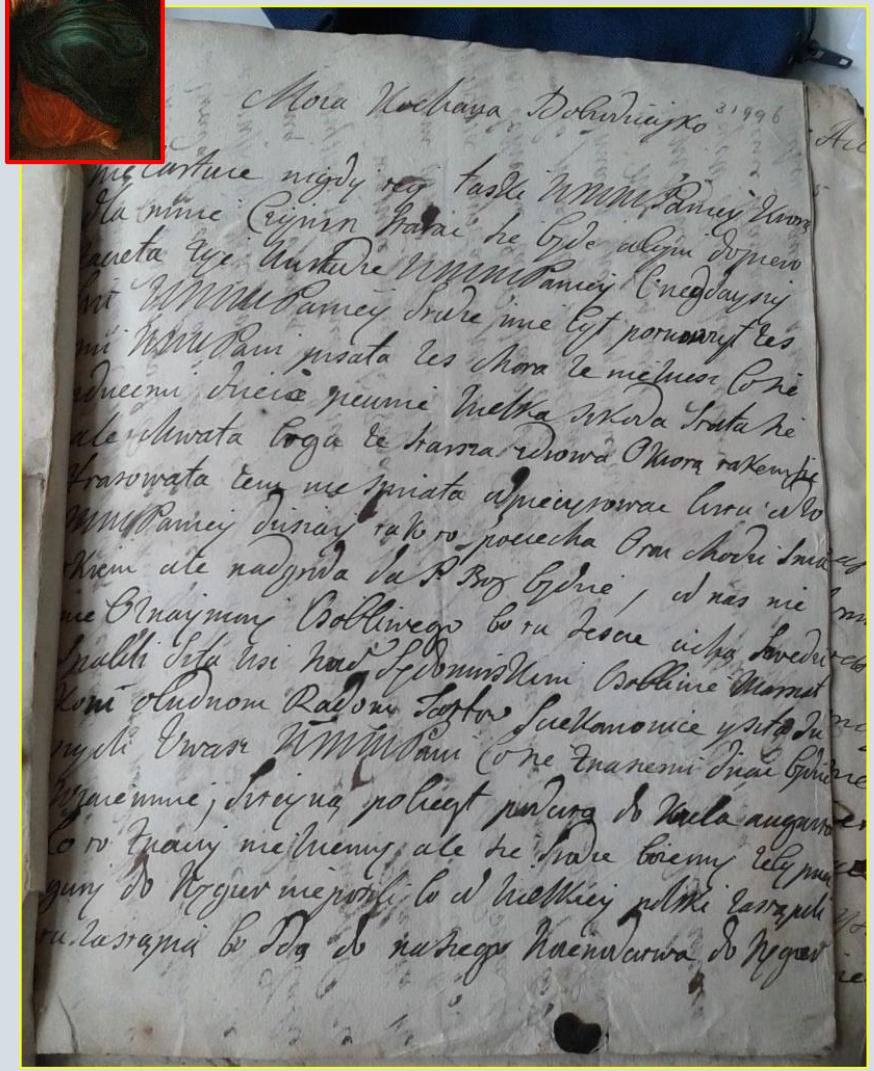

?

Teofila z Sieniawskich i Aleksander Jan Jabłonowski (zm. 1723), chorąży koronny

Projekt finansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki UMO nr 2015/19/B/HS3/01797 Dobrodziejki i klienci. Specyfika patronatu kobiecego i relacji klientalnych w czasach saskich.
Wykonanie: prof. dr hab. Bożena Popiołek, dr Urszula Kicińska, dr Anna Penkała-Jastrzębska, dr Agnieszka Słaby

Krąg familijno-towarzyski Mniszchów

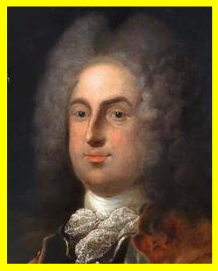

Konstancja z Tarłów (zm. 1739) i Józef Wandalin Mniszchowie (zm. 1747)
marszałek wielki koronny, kasztelan krakowski
cz. I: rodzina i przyjaciele

Anna z Tarłów (zm. 1733) i Franciszek Cetner (zm. 1732), wojewoda smoleński

Wiktoria ze Szczuków 1 v. Kątska i Jan Cetner (zm. 1734), kuchmistrz koronny

Antoni Cetner (zm.), starosta korytnicki

Jan Tarło (zm. 1751), wojewoda lubelski
1. Marianna z Lubienieckich
2. Elżbieta z Modrzewskich 1v. Łaszcz (zm. 1728)
3. Elżbieta z Branickich (zm. 1746)

Karol Tarło, starosta stężycki

Adam Tarło (zm. 1744), starosta jasielski, wojewoda lubelski

Magdalena z Tarłów (zm. 1728) i Jerzy Dominik Lubomirski (zm. 1727), podkomorzy koronny, wojewoda krakowski

Franciszek Ferdynand Lubomirski (zm. 1774)

Anna Zofia z Ożarowskich i Antoni Benedykt Lubomirski (zm. 1761)

Ewa z Leszczyńskich i Jan Sebastian Szembek (zm. 1731) kanclerz wielki koronny

Izabela z Morsztynów i Kazimierz Czartoryski podkanclerzy litewski kasztelan wileński

Joanna de Béthune (zm. 1744) i Jan Stanisław Jabłonowski (zm. 1731) wojewoda ruski

Projekt finansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki UMO nr 2015/19/B/HS3/01797 Dobrodziejki i klienci. Specyfika patronatu kobiecego i relacji klientalnych w czasach saskich. Wykonanie: prof. dr hab. Bożena Popiołek, dr Urszula Kicińska, dr Anna Penkała-Jastrzębska, dr Agnieszka Słaby

Konstancja z Tarłów (zm. 1739) i Józef Wandalin Mniszchowie (zm. 1747) marszałek wielki koronny, kasztelan krakowski
cz. II: dzieci

Teresa z Mniszchów (zm. 1746) i Józef Lubomirski (zm. 1732) starosta cieszkowski, wojewoda czernihowski

Anna z Lubomirskich (1720-1763) i Wacław Rzewuski

Apolonia Ustrzycka i Antoni Lubomirski (1718-1782)

Elżbieta z Czartoryskich
i
Stanisław Lubomirski (1722-1783)

Elżbieta z Mniszchów i Karol Wielopolski (ok. 1700-1773) kuchmistrz wielki koronny

Anna Mniszchówna zakonnica

Jerzy August Mniszech (1715-1778), łowczy wielki koronny

1. Bihilda z Szembeków (zm. 7 X 1747)
2. Maria Amalia z Brühlów (1736-1772)

Jan Karol Mniszech (1716-1759), podkomorzy wielki litewski

i Katarzyna z Zamoyskich (1722-1771)

Projekt finansowany ze środków z Narodowego Centrum Nauki UMO nr 2015/19/B/HS3/01797 Dobrodziejki i klienci. Specyfika patronatu kobiecego i relacji klientalnych w czasach saskich.
Wykonanie: prof. dr hab. Bożena Popiołek, dr Urszula Kicińska, dr Anna Penkała-Jastrzębska, dr Agnieszka Słaby

Krąg rodzinno-klientalny Mniszchów

Konstancji z Tarłów (zm. 1739) i Józefa Wandalina Mniszcha (zm. 1747)
marszałka wielkiego koronnego, kasztelana krakowskiego
cz. III: wnukowie

Córka Józefa Wandalina Mniszcha i Eleonory z Ogińskich:

Teresa z Mniszchów (zm. 1746) i Józef Lubomirski (zm. 1732) starosta cieszkowski, wojewoda czernihowski

Lubomirscy
Sieniawscy
Ogińscy

Anna z Lubomirskich (1720-1763) i Wacław Rzewuski

Rzewuscy

Apolonia Ustrzycka i Antoni Lubomirski (1718-1782)

Ustrzyccy

Elżbieta z Czartoryskich i Stanisław Lubomirski (1722-1783)

Czartoryscy

Projekt finansowany ze środków z Narodowego Centrum Nauki UMO nr 2015/19/B/HS3/01797 Dobrodziejki i klienci. Specyfika patronatu kobiecego i relacji klientalnych w czasach saskich.
Wykonanie: prof. dr hab. Bożena Popiołek, dr Urszula Kicińska, dr Anna Penkała-Jastrzębska, dr Agnieszka Słaby

Krąg politycznych przyjaciół

Konstancji z Tarłów (zm. 1739) i Józefa Wandalina Mniszcha (zm. 1747)
marszałka wielkiego koronnego, kasztelana krakowskiego

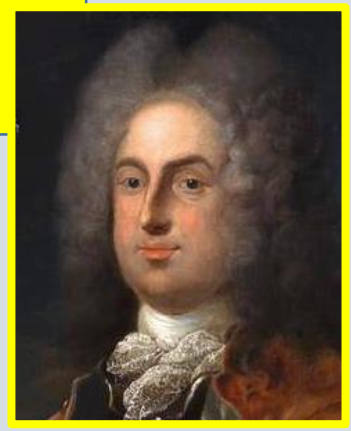

Elżbieta z Lubomirskich i Adama Mikołaj Sieniawscy kasztelanowie krakowscy

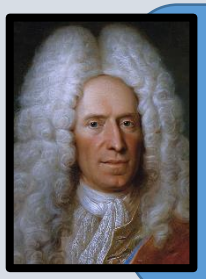

Ewa z Leszczyńskich i Jan Sebastian Szembekowie kanclerzostwo wielcy koronni

Rzewuscy

Izabela z Morsztynów i Kazimierz Czartoryscy, podkanclerzostwo litewscy

Lubomirscy

Wielopolscy

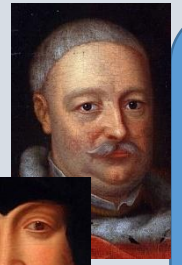

Anna Katarzyna z Sanguszków i Karol Stanisław Radziwiłłowie, kanclerzostwo wielcy litewscy

Brühlowie

Zamoyscy

Jabłonowscy

Projekt finansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki UMO nr 2015/19/B/HS3/01797 Dobrodziejki i klienci. Specyfika patronatu kobiecego i relacji klientalnych w czasach saskich.
Wykonanie: prof. dr hab. Bożena Popiołek, dr Urszula Kicińska, dr Anna Penkała-Jastrzębska, dr Agnieszka Słaby

Bielińscy – klienci królewskiego dworu?

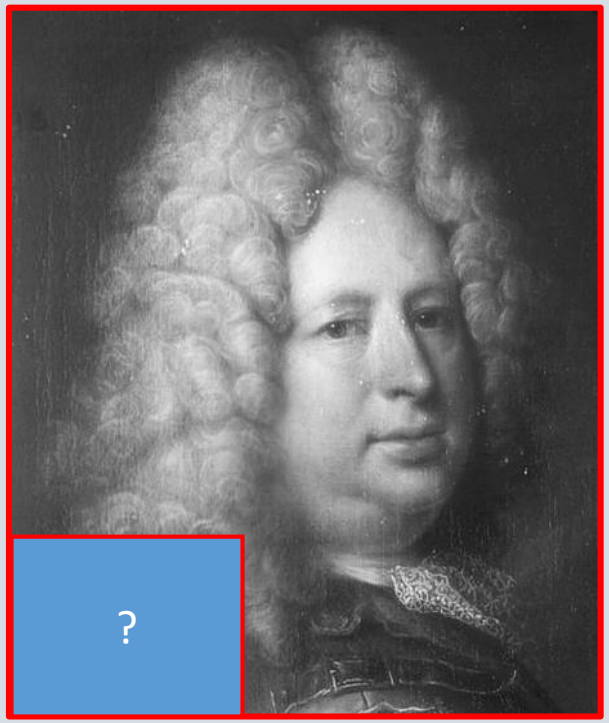

?

Ludwika Maria z Morsztynów i
Kazimierz Ludwik Bieliński (zm. 1713),
marszałek wielki koronny

Marianna z Bielińskich 1v. Denhoff i
Jerzy Ignacy Lubomirski,
pisarz wielki koronny

Katarzyna z Bielińskich 1v. Potocka
i Jean Victor de Besenval

?

Teresa z Bielińskich
i Jan Bogusław Łubieńscy

Franciszek Bieliński
(1683-1766)

Urszula z Bielińskich Czermińska

?

Michał Bieliński (zm. 1745)

Król August II

Projekt finansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki UMO nr 2015/19/B/HS3/01797 Dobrodziejki i klienci. Specyfika patronatu kobiecego i relacji klientalnych w czasach saskich. Wykonanie: prof. dr hab. Bożena Popiołek, dr Urszula Kicińska, dr Anna Penkała-Jastrzębska, dr Agnieszka Słaby

Prezentacja opracowana na podstawie książki:

Bożena Popiołek, *Dobrodziejki i klienci. Specyfika patronatu kobiecego i relacji klientalnych w czasach saskich*, Wydawnictwo Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, Warszawa 2020.

Projekt finansowany ze środków z Narodowego Centrum Nauki UMO nr 2015/19/B/HS3/01797 Dobrodziejki i klienci. Specyfika patronatu kobiecego i relacji klientalnych w czasach saskich. Wykonanie: prof. dr hab. Bożena Popiołek, dr Urszula Kicińska, dr Anna Penkała-Jastrzębska, dr Agnieszka Słaby

Źródła ilustracji

- Rodzina - wieczni klienci:

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/89/Joanna_Potocka_%28Sieniawska%29__mama_Mykoly_Basylia_Potockogo_%282%29.jpg

https://pl.wikipedia.org/wiki/Aleksander_Jan_Jab%C5%82onowski#/media/Plik:Aleksander_Jan_Jab%C5%82onowski.JPG

Mniszchowie:

- https://pl.wikipedia.org/wiki/Kazimierz_Czartoryski_(1674%E2%80%931741)#/media/Plik:Kazimierz_Czartoryski.PNG
- Bielińscy:

https://pl.wikipedia.org/wiki/Jerzy_Ignacy_Lubomirski#/media/Plik:Portret_ksi%C4%99cia_Jerzego_Ignacego_Lubomirskiego.jpg

https://pl.wikipedia.org/wiki/Marianna_Denhoff#/media/Plik:Marianna_Denhoff_n%C3%A9e_Bieli%C5%84ska.PNG

https://pl.wikipedia.org/wiki/Kazimierz_Ludwik_Bieli%C5%84ski#/media/Plik:Kazimierz_Ludwik_Bieli%C5%84ski_-_M%C3%A1nyoki.jpg

https://pl.wikipedia.org/wiki/Franciszek_Bieli%C5%84ski_(marsza%C5%82ek_wielki_koronny)#/media/Plik:Franciszek_Bieli%C5%84ski.PNG

https://pl.wikipedia.org/wiki/Jean_Victor_de_Besenval#/media/Plik:Jean_Victor_II,_Baron_de_Besenval_et_du_Saint-Empire_(1671-1736),_by_Nicolas_de_Largilli%C3%A8re.jpg

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:M%C3%A1nyoki_-_Katarzyna_de_Besenval.jpg

https://www.lazienki-krolewskie.pl/pl/katalog/obiekty/lkr-870

Zamoyscy:

https://pl.wikipedia.org/wiki/Wojciech_Konstanty_Breza

https://pl.pinterest.com/pin/12666442679744409/

https://pl.wikipedia.org/wiki/Kazimierz_Jan_Sapieha#/media/Plik:Kazimierz_Jan_Pawe%C5%82_Sapieha.PNG

Projekt finansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki UMO nr 2015/19/B/HS3/01797 Dobrodziejki i klienci. Specyfika patronatu kobiecego i relacji klientalnych w czasach saskich.
Wykonanie: prof. dr hab. Bożena Popiołek, dr Urszula Kicińska, dr Anna Penkała-Jastrzębska, dr Agnieszka Słaby